

עח – עט

א. נשים משוררות

ב. נשים דיינות

הנני מאשר קבלת מכתבך מיום י"ב שבט דנא, בשאלתך "אודות שני מדרשים אשר לכאורה סותרים הלכות ידועות, הכונה למדרשים המציינים משוררות לויות נקבות" (להלן נציין ונבאר).

הראשון שצינת הוא מדרש על הפסוק בדברי־הימים (ב' לה-כה), ויקונן ירמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם וגו'. ועל זה דרשו בפרקי דר' אליעזר (פרק יז) ר' מאיר אומר השרים אלו הלויים העומדים על דוכנם בשיר, והשרות אלו נשותיהם, ר' שמעון אומר לא על הלויים ונשיהם אמרו אלא על כל הנשים החכמות וכו'.

ממדרש זה נראה לכאורה שהיו "משוררות לויות נקבות" כלשונך. אך אין זה מוכרח כלל ועיקר מלשון המדרש ששוררו על הדוכן במקדש (ואפילו לא "שהמשוררות שוררו לנשים, אולי בעזרת נשים כשם שמצינו שהנשים שוררו לעצמן בשירת הים" כדברך). ומדויקים דברי ר' מאיר כן, שאמר, השרים אלו הלויים שמשוררים על דוכנם בשיר, ואילו על השרות אמר "אלו נשותיהם" בלבד, שהיו אכן משוררות, אך לא בדוכן, ואף לא במקדש. ומסתבר שנשותיהם של הלויים שעיסוקם היה שירה, היו אף הן משוררות, ואף הן קוננו על יאשיהו.

☆ ☆

☆

הפסוק השני הוא בקהלת (ב"ח) עשיתי לי שרים ושרות ותענוגות בני אדם שדה ושרות. ועל זה ציינת המדרש (בילקוט שמעוני קהלת

תתקס"ח) שרים ושרות אלו משוררין זכרים ומשוררות נקבות. שדה ושרות אלו דיינים זכרים ודיינין נקבות ע"כ.

נדמה לי שכונתך גם למשוררות וגם לדיינות, שזה סותר הלכות ידועות. והנה מה שנוגע למשוררות אין כאן מקום לשום סתירה שלא נזכר כאן לא לויים ולא דוכן, והכונה פשוטה למשוררים ומשוררות שהנעימו את החיים לשלמה המלך.

ואם אולי כונתך שמדרשים אלה סותרים הלכות ידועות, משום ש"קול באשה ערוה" וכיצד שלמה הקים לו מקהלות של משוררות, זו כמובן מאליו אינה קושיא כלל על שלמה לפי כל דרך הנהגתו כמסופר בתנ"ך. אלא שאליבא דאמת דעת רוב גדולי הפוסקים היא שקול באשה ערוה הוא רק מדרבנן, ובימי שלמה טרם נקבע איסור זה (יעיין במקור-חיים לבנות ישראל פרק ה' סעיף י', ובמצויין שם משד"ח כללים מערכת ק' כלל מ"ב).

דיינות נקבות

ולגבי "דיינים זכרים ודיינות נקבות" שדרשו במדרש, לכאורה סותר הלכה ידועה. וכתב הרד"ל (בקהלת רבה) לפרש, לאו דוקא דיינות, דאשה פסולה לדון אלא שופטת להשגיח שלא ישלטו (נ"ל שצ"ל ישלחו) הנשים בעולתה איש לרעותה את ידה, ובילקוט הגירסא דינין זכרים ודיינין נקבות, אפשר הוא כמו דיני ופירוש דינים השייכים לאיש או לאשה לבדן עכ"ל.

מסכים הנני שפירוש זה במדרש הוא דחוק. אלא שהנחתו שהיה בישראל מעמד "שופטת להשגיח שלא ישלחו הנשים בעולתה אשה לרעותה את ידה", היינו בלשוננו "שוטרת", הוא נכון, ועיין במ"ש בספרנו "דבר המשפט" (חלק א' פרק ראשון הלכות א"ב) על מעמד שוטרים שהם כשופטים, ועיין עוד ב"עשה לך רב" (חלק ג' סימן מ"ח). אך לשון המדרש הוא כפשוטו, וביחוד לפי הגירסא בקהלת-רבה

דיינים זכרים ודיינות נקבות. ונושא זה הוא בחינת ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ואין באפשרותי להאריך, אך אציין שמעמד אשה כדיין אינו פשוט וברור בהלכה. ויש לעיין במסכת נדה מט: ובתוס' שם ד"ה כל (נדפס בדף נ.), ובכל המקורות שציינו שם התוס' (במסכת בבא-קמא, גיטין, ושבועות), וכן בפסק ההלכה בשו"ע (חושן המשפט סימן ז' סעיף ג') ונושאי כליו, וכאמור הדברים ארוכים, אך אצטט תמצית כל מה שנאמר בהלכה זאת מדבריו הקצרים והקולעים של הרב בעל "החינוך" (במצוה ע"ז), וזו לשונו:

ונוהגת מצוה זו בזכרים אבל לא בנשים, שאינן דנות, כמו שאמרנו למעלה בהרבה מקומות. ואל יקשה עליך מה שכתוב בדבורה הנביאה "היא שופטה את ישראל", שאפשר לנו לתרץ שלא היה הדין נחתך על פיה, אבל היתה אשה חכמה ונביאה והיו נושאים ונותנים עמה אפילו בדברים של איסור והיתר ודינין גם כן, ולכן כתוב עליה "היא שופטה את ישראל". או נאמר שקבלה עליהם ראשי ישראל, ואחריהם כל אדם לדון על פיה, דבקבלה ודאי הכל כשרים דכל תנאי שבממון קיים. ומ"מ כל זה שאמרנו שאינן דנות הוא כדעת קצת המפרשים וכדעת הירושלמי (סנהדרין פ"ג ה"ט), שכן נמצא שם מפורש, אבל לדעת קצת מן המפרשים כשרות הן לדון וכו'.

מעתה יתכן, שהמדרש הנ"ל סובר שנשים כשרות לדון, או ששלמה ומועצתו קבלו נשים אלו כדיינות, וקבלה ודאי שמועילה, והכל כשרים לדון בקבלה. וקבלת גדולי הקהל מספיקה ואין צורך שכל העומדים לדין יקבלו עליהם. וכך מצאנו "דיינות נקבות" כלשון המדרש, ואין סתירה להלכה.